

تحلیل و برنامه‌ریزی «شهر دوستدار کودک» (CFC) از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)

اکبر کیانی*
علی اسماعیل‌زاده کوآکی**

چکیده

تحقیق در حوزه شهرهای دوستدار کودک، به ویژه در اروپا، از سال‌های ۱۹۸۰ به بعد مورد توجه قرار گرفت. عمده این تحقیقات در راستای تخصیص حق شهروندی به بچه‌ها و رسیدگی به خواسته‌ها و نیازهای آنها بود. امروزه «شهر دوستدار کودک» (CFC) مورد توجه برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران امور شهری قرار گرفته است، چرا که تعداد جمعیت کودکان مناطق شهری جهان (شهرهای کشورهای در حال توسعه) در حال افزایش هستند. پروژه‌های شهر دوستدار کودک به طور عمده ایجاد فرصتی برای کودکان در راستای شکل دادن و یا تغییر محیط پیرامونشان است. کودکان و نوجوانان به عنوان اعضای جامعه با مجموعه‌ای از خواسته‌ها و نیازهای خاص، استفاده‌کنندگان محیط ساختگی هستند. هدف مقاله حاضر، مشارکت کودکان در ایجاد محیط ساخته شده اطرافشان و در نتیجه تحلیل نظراتشان است. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و بررسی‌های میدانی است. با استفاده از متدولوژی گروه-بحث و روش مشارکتی، نظرات و نقاشی‌های کودکان در ارتباط با وضعیت شهر قوچان و محیط زندگی‌شان جمع‌آوری و تحلیل شد. همچنین از یک گروه هدف به منظور استخراج نظرات دقیق‌تر در ارتباط با ویژگی‌های مورد نظر شهر دوستدار کودک جهت برنامه‌ریزی شهری استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد، اولین بار در سال ۲۰۰۷ میلادی «شهر بندیکو» در استرالیا از طرف یونیسف به عنوان «شهر دوستدار کودک» و اولین شهری که تمام جنبه‌ها و ویژگی‌های یک شهر دوستدار کودک را از نظر یونیسف به خود اختصاص داده بود، معرفی و به رسمیت شناخته شد. «شهر اوز» در استان فارس برای اولین بار در ایران، به عنوان «شهر دوستدار کودک» در سال ۱۳۸۹ انتخاب شده است. مطالعه موردی شهر قوچان نشان می‌دهد، قوچان گام‌های نخستین را جهت تحقق شهر دوستدار کودک طی می‌کند؛ ۶۴ درصد کودکان معتقد بودند تعداد زیادی درخت و فضای سبز و وسایل بازی مخصوص کودکان در محله خود ایجاد شود و با ارایه نظرات مختلف ضرورت توجه به مشارکت کودکان در ارتباط با موضوع طراحی و برنامه‌ریزی محیط‌های دوستدار کودک را در شهر قوچان مطرح کرده‌اند. تحلیل نظرات کودکان شهر قوچان به منظور تحقق «شهر دوستدار کودک»، سازمان‌های مؤثر و به ویژه شهرداری قوچان را به اتخاذ راهبردهای اجرایی و عملیاتی بیشتر تشویق می‌کند.

واژگان کلیدی

شهر دوستدار کودک، مشارکت کودکان، قوچان.

*. دکتري جغرافيا و برنامه‌ريزي شهري، گروه جغرافياي دانشگاه زابل. ايران. نویسنده مسئول ۰۹۱۲۲۴۶۳۸۲۶

kianiakbar@gmail.com

** دانشجوي کارشناسي ارشد جغرافيا و برنامه‌ريزي شهري دانشگاه زابل، ايران.

Aliesmaeilzade9@gmail.com

مقدمه

برنامه‌ریزی شهری هنگامی به معنای واقعی به اهداف شهر مطلوب نایل می‌شود که خواسته‌ها و نیازهای تمام شهروندان با توجه به اقتضای سنی مورد توجه قرار گیرد. در این راستا، کودکان نیز به عنوان یکی از اقشار جامعه، می‌بایست در برنامه‌ریزی شهری هر چه بیشتر دخیل باشند. طی سال‌های اخیر در زمینه شهرهای دوستدار کودک تحقیقات متنوعی در سطح دنیا و ایران انجام شده است، با این وجود به سبب عدم گسترش و اجرای شاخص‌های مورد انتظار هنوز در کل دنیا شهرهای اندکی به حد مطلوب نزدیک شده‌اند. از این جهت ملاحظه می‌شود به تبع شرایط جهانی در شهرهای ایران نیز موضوع با رویکردهای نوین کمتر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. بر این اساس هدف مقاله حاضر با بررسی نمونه موردی «شهر قوچان» تحلیل و برنامه‌ریزی «شهر دوستدار کودک» از دیدگاه کودکان است به طوری که مشارکت دادن کودکان در ایجاد محیط ساخته شده اطرافشان و در نتیجه تحلیل نظراتشان بیشتر مد نظر برنامه‌ریزان شهری قرار گیرد.

محیط‌های ساخته شده به هر محیطی در اطراف شهروندان اطلاق می‌شود که توسط انسان‌ها ساخته می‌شود. این محیط‌ها شامل ساختمان‌ها، امکانات و فضاهای طبیعی است که مردم در اطراف آنها زندگی، بازی و کار می‌کنند. مدارس، منازل، پارک‌ها، مناطق دیدنی، مراکز خرید، زیرساخت‌های حمل و نقل همگی بخشی از محیط ساخته شده به شمار می‌روند. کودکان و نوجوانان به عنوان اعضای جامعه با مجموعه‌ای از خواسته‌ها و نیازهای خاص، استفاده‌کنندگان محیط ساختگی هستند. نکته حائز اهمیت توجه به ورود کودکان به این پروژه است. کودکان می‌خواهند که اجتماعی باشند و با هم سن و سال‌های خود و جامعه در ارتباط باشند. همچنین آنان دوست دارند که وقت خود را در محیط‌های طبیعی صرف کرده و فعالیت داشته باشند. از این رو امکانات می‌بایست در دسترس کودکان باشد و امکان پیگیری محیط شهری امن را برای آنان فراهم سازند.

شهر مورد علاقه کودکان، شهر مورد علاقه مردم نیز است به طوری که شهروندان خود چه جوان و چه پیر را به شرکت در خدمات و طراحی شهر تشویق می‌کنند [The Centre for Sustainable Transportation, 2004: 12].

در شهر دوستدار کودک، نحوه مدیریت و حکمرانی خوب مستلزم تخصیص فرصت به کودکان برای تصمیم‌گیری است. اساساً شهر دوستدار کودک به دنبال ضمانت بر تمامی حقوق این شهروندان جوان به شرح زیر است :

- تأثیر تصمیمات در مورد شهرشان
- مشارکت در خانواده، جامعه و زندگی اجتماعی

- دسترسی به خدمات اساسی (مانند سلامتی، آموزش و سرپناه، نوشیدن آب سالم و سایر خدمات مرتبط)
- محافظت در برابر خشونت و جنایت
- با امنیت در خیابان قدم زدن
- ملاقات با دوستان و بازی کردن
- زندگی در محیط مناسب و خلوت
- به رسمیت شناختن کودکان به عنوان یک شهروند مساوی، با داشتن دسترسی به همه خدمات بدون توجه به نژاد، مذهب و ناتوانی‌ها [Riggio, 2002: 48].

یکی از موارد مهم در عرصه‌های زندگی شهری، ایجاد فضاهای مناسب برای کودکان است [توسلی، ۱۳۶۹: ۱۸]. کودکان در فضاهای شهری با افراد مختلف اعم از هم‌سنی‌ها و افراد مختلفی که از نظر سطح فرهنگی و اجتماعی گوناگونند، تماس می‌گیرند. چنین فضاهایی به عنوان زبان گویای شهر محسوب شده و مهم‌ترین عامل ارتباط شهر با تمام اقشار است [صدوقیان‌زاده، ۱۳۷۵: ۷۷]. بنابراین، امنیت فضاهای شهری به منظور رفت و آمد کودکان بسی مهم و قابل توجه است. برای کودکان واقعاً اهمیت دارد شما نشان دهید که به آنچه آنان می‌گویند علاقه دارید، چراکه آنچه را آنان مجبورند به زبان بیابورند کاملاً مرتبط است. با علاقه و مدت زمان زیادی به آنان گوش فرا دهید و قبل از آنکه طراحی کنید مدت زیادی به نظرات آنان گوش کنید. هر جا امکان داشت، کودکان را تا حد امکان در روند طراحی مشارکت دهید و مطمئن شوید که طرح بازتابی از نظرات آنان باشد. نتایج طراحی مشارکت‌آمیز پاداش ارزشمندی در کار خواهد داشت [NSW Commission for Children and Young People, 2009: 33].

سؤال، فرضیه و روش تحقیق

تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که از نظر کودکان، شهر دلخواه آنها چگونه شهری است؟ این سؤال از یک فرض اساسی نشأت می‌گیرد که عبارت است از اینکه بر اساس دیدگاه‌های موجود در مورد شهرهای دوستدار کودک می‌توان با مشارکت خود کودکان شهر دلخواه آنان را طراحی کرد که شاخص‌های طراحی مورد نظر کودکان به وجود آمده باشد. برای پاسخ به سؤال اصلی تحقیق در یک نمونه موردی (شهر قوچان) با استفاده از روش تحلیل محتوا و متدولوژی گروه-بحث، با بررسی مطالب به دست آمده از سوی کودکان مورد مطالعه که با ابزارهای مشارکتی مانند پرسشنامه، نقاشی و مصاحبه تهیه شده می‌توان الگوهای طراحی محیط مناسب را معرفی کرد. در این تحقیق از یک گروه هدف استفاده شده تا بتوان نظرات دقیق‌تری را در خصوص ویژگی‌های مورد نظر در طراحی شهر دوستدار کودک از سوی کودکان به دست آورد. گروه مورد مطالعه در این تحقیق از بین دانش

آموزان سه مقطع سوم، چهارم و پنجم ابتدایی دبستان دخترانه معراجی شهر قوچان، ۴۰ نفر به طور تصادفی به عنوان گروه هدف انتخاب شدند. در روش گروه-بحث، مصاحبه و درگیر کردن یک گروه هدف مد نظر بود تا به جای افزایش تعداد افراد مورد آزمون، از یک گروه هدف با تعداد کمتر به نتایج دقیق‌تر برسد. از آنجا که ممکن است موضوعات مختلفی از سوی کودکان مطرح شود، نظراتی مورد توجه قرار داده شدند که بیشترین میزان فصل مشترک را میان نظرات کودکان داشته باشند.

مبانی نظری

مفهوم «شهر دوستدار کودک» به طور کل به این معنی است که دولتمردان چگونه این شهرها را بر اساس علایق بچه‌ها اداره می‌کنند و نیز به شهرهایی گفته می‌شود که در آن، حقوق اساسی بچه‌ها مثل سلامت، حمل و نقل، حمایت، آموزش و فرهنگ رعایت می‌شود. بر این اساس بچه‌ها به عنوان شهروندانی تعریف شده‌اند که حقوقی دارند و حق دارند نظراتشان را ابراز کنند. یک شهر دوستدار کودک تنها یک شهر خوب برای بچه‌ها نیست، بلکه شهری است که به وسیله کودکان ساخته می‌شود [Riggio, 2002: 46]. از زمان تصویب معاهده حقوق کودکان، فعالیت‌های مهم و متعددی آغاز شد که بیش از پیش ساختار حقوق کودکان را مشخص می‌سازد. از این فعالیت‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- اجلاس زمین و دستور کار ۲۱: زمانی که رهبران جهان در اجلاس زمین در سال ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو جمع شدند و برنامه مربوط به دستور کار ۲۱ را تدوین کردند، کودکان و جوانان به عنوان گروه‌های اصلی شناخته شدند تا در روند توسعه پایدار سهیم باشند.

- اجلاس شهر، حقوق کودکان و اسکان بشر: از میان فعالیت‌های گوناگون برای توسعه اجتماعی و محیط فیزیکی، «اجلاس زمین» از سوی اسکان بشر سازمان ملل متحد ۱۹۹۶ در استانبول از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این اجلاس بر سهیم ساختن جوانان و نوجوانان از سوی دولت‌ها برای شکل دادن شهرهای بزرگ و کوچک و نواحی همسایه تأکید کرده است.

- شهرداران حامیان کودکان: در این ابتکار عمل بین‌المللی که از سوی یونیسف در سال ۱۹۹۲ آغاز شد، شهرداران و سران شهرداری‌ها را برای اولویت قرار دادن نیازهای کودکان و افزایش مشارکت آنان و سایر گروه‌ها در توسعه جامعه و تصمیم‌گیری تشویق کرده است [دریسکل، ۱۳۸۷: ۲۸].

محیط‌های دوستدار کودک می‌توانند مستقیماً در سلامت کودکان نقش داشته باشند. مطالعه «کمیسون کودکان و نوجوانان ولز» بر روی درک کودکان از سلامت انجام داده

است. با معرفی سه موضوع اصلی، سلامت کودکان و برخی از شیوه‌های اثرگذاری محیط ساخته شده بر این موضوعات را تأیید می‌کند. هر موضع اصلی و ابعاد آن در زیر ذکر شده است که خود مبنای چارچوب شاخص‌های دوستدار کودک ارائه شده را شکل می‌دهند:

فعالیت

داشتن فعالیت یا توان انجام مستقل کار منجر به پارهای کنترل‌ها و ظرفیت‌ها برای اقدام مستقل در زندگی روزمره می‌شود. محیط ساخته شده می‌تواند از طریق موارد زیر در تجربه کودکان از فعالیت سهیم باشد.

(۱) فراهم کردن امکان دسترسی مستقل کودکان به طیف متنوعی از خدمات و فعالیت‌های اجتماعی مناسب کودکان در تمامی سنین، توانایی‌ها و پیشینه فرهنگی.

(۲) ایجاد ظرفیتی برای کودکان برای سالم بودن و دستیابی به مهارت از طریق مشارکت فعال در محیط جامعه محلی.

ایمنی و امنیت

منظور داشتن احساس ایمنی و امنیت برای مشارکت کامل در زندگی و انجام چیزهایی است که کودکان و نوجوانان نیاز به انجام آنها دارند. در این زمینه محیط ساخته شده می‌تواند در تجربه ایمنی و امنیت کودکان از طریق زیر نقش داشته باشد:

(۳) کمتر کردن اماکن عمومی جامعه برای کودکان.

(۴) افزایش توانایی کودکان در احساس امنیت و ارتباط با جامعه.

احساس مثبت از خود

داشتن احساس مثبت از خود به معنای آن است که احساس اینکه شما فرد خوبی هستید و توسط اطرافیان این چنین شناخته می‌شوید. محیط ساخته شده می‌تواند در تجربه کودکان از داشتن احساس مثبت از خود به روش‌های زیر نقش داشته باشد:

(۵) ایجاد فضاهایی که برای کودکان احساس شادی، استقبال و پشتیبانی به همراه دارند.

(۶) افزایش فرصت‌هایی برای کودکان جهت دستیابی به فضاهای سبز و مناطق طبیعی و لذت بردن از آنها (جدول ۱).

دلایل ایجاد شهرهای دوستدار کودک

درخواست برای ایجاد شهرهای دوستدار کودک، ریشه در شناخت این موضوع دارد که شهرها خانه‌هایی جهت افزایش حمایت از حقوق کودکان هستند. با این وجود بسیاری از شهرهایی که ایده‌آل بچه‌ها نیستند، دولت‌هایی را دارند که اقدامات اندکی در این جهت برمی‌دارند [Unicef, 2002: 7]. ایجاد محیط‌های شهری که واقعاً از جامعه کودکان حمایت کنند مستلزم بررسی و مطالعه دامنه گسترده‌ای از موضوعات در سطوح مختلف محلی، ملی و جهانی است. شهر را نباید

جدول ۱. چارچوب شاخص‌ها برای ایجاد محیط دوستدار کودک.
 مأخذ : NSW Commission for Children and Young People, 2009: 41-46.

شاخص‌ها (مؤلفه‌های ابعاد کلیدی)	جوامع دوستدار کودک (ابعاد کلیدی)	سلامت کودکان (موضوعات کلیدی)
۱ الف) در دسترس بودن طیف متنوعی از خدمات و فعالیت‌های دوستدار کودک. ۱ ب) دسترسی مستقل به طیف متنوعی از خدمات و فعالیت‌های دوستدار کودک ۲ الف) توانایی مشارکت در فرایندهای مشارکتی جامعه	۱) فراهم کردن دسترسی مستقل کودکان به طیف متنوعی از خدمات و فعالیت‌های اجتماعی مناسب کودکان در تمامی سنین، توانایی‌ها و پیشینه فرهنگی. ۲) ایجاد ظرفیتی برای کودکان جهت سالم بودن و دستیابی به مهارت از طریق مشارکت	فعالیت داشتن فعالیت با داشتن توان انجام مستقل کار منجر به کنترل و توانایی سالم بودن و انجام مستقل کار در زندگی روزمره می‌شود.
منابع اطلاعاتی موثق	اقدامات پیشنهادی	
• طرح‌ها و نقشه‌های اصلی • مسیرهای اتوبوس • مسیرهای دوچرخه‌سواری • گزارشات کودکان و نوجوانان	• محاسبه فاصله تا مقصد از مدرسه و خانه • محاسبه میانگین زمان تا مقصد از مدرسه و خانه • تعداد و روشهایی که کودکان میتوانند هر یک از امکانات و خدمات دسترسی داشته باشند (مانند پیاده‌روی، دوچرخه‌سواری یا حمل و نقل عمومی)	
شاخص‌ها (مؤلفه‌های ابعاد کلیدی)	جوامع دوستدار کودک (ابعاد کلیدی)	سلامت کودکان (موضوعات کلیدی)
۳ الف) حمایت‌های بدنی برای ایمنی کودکان ۳ ب) راهکارهایی برای حفظ کودکان از خطرات بدنی ۴ الف) وجود ویژگی‌هایی که احساس هویت اجتماعی را برانگیزد.	۳) امنتر کردن اماکن عمومی جامعه برای کودکان. ۴) افزایش توانایی کودکان در احساس امنیت و ارتباط با جامعه خود	ایمنی و امنیت داشتن احساس ایمنی و امنیت برای مشارکت کامل در زندگی و انجام چیزهایی که هر کس باید انجام دهد.
منابع اطلاعاتی موثق	اقدامات پیشنهادی	
• مدیریت محیط (پیشگیری جرم از طریق طراحی محیط) • رهنمونهای طراحی خیابان • آمار جرم و جنایات • مشورت با کودکان و نوجوانان	• راهکارهای جامعه برای تضمین ایمنی کودکان و نوجوانان • تعداد و نوع کارکردها • قابلیت نظارت منفعل بزرگسالان در اماکن عمومی • نصب حصار، میزان سایه • تهیه طرح برای ایمنی کودک در جامعه	
شاخص‌ها (مؤلفه‌های ابعاد کلیدی)	جوامع دوستدار کودک (ابعاد کلیدی)	سلامت کودکان (موضوعات کلیدی)
۵ الف) وجود امکاناتی که احساس خوشحالی و حمایت می‌دهند. ۵ ب) در دسترس بودن فضاهای بازی خلاق و فعال ۶ الف) در دسترس بودن فضاهای سبز و مناطق طبیعی ۶ ب) دسترسی به طیف وسیعی از فضاهای باز سبز و مناطق طبیعی	۵) ایجاد فضاهایی که در آنها کودکان می‌توانند شادی، نشاط و موفقیت را تجربه کنند. ۶) افزایش موقعیت‌هایی برای کودکان برای دسترسی به فضای باز و سبز	احساس مثبت از خود داشتن احساس مثبت از خود، احساس اینکه شما فرد خوبی هستید و توسط افراد اطراف خود شناخته شده هستید
منابع اطلاعاتی موثق	اقدامات پیشنهادی	
• بازسازی و راهکارهای فضای باز و طرح مدیریت • اطلاعات حمل و نقل • طرح و نقشه	• دسترسی به پیاده‌رو و دوچرخه‌سواری • نزدیک بودن به راه‌ها، خانه‌ها و توسعه شهری • دسترسی به حمل و نقل عمومی	

فقط محل سکونت دسته‌ای از افراد و مرکز قراردادها دانست، بلکه آن متشکل از روحیات، افکار، آداب و رسوم، معتقدات و احساسات خاص همه افراد است [Moeis, 1968: 10].

• کشف این موضوع که دانش و تجربه کودکان و نوجوانان از محیط اطراف خود متفاوت از دانش و تجربه بزرگسالان است [NSW Commission for Children and Young People, 2009: 47].

اساس نامه شهرهای دوستدار کودک (CFC)

در سپتامبر سال ۲۰۰۰ میلادی، دبیرخانه جهانی شهرهای دوستدار کودکان (CFC) ایجاد شد، تا این حمایت را انجام دهد و نیز مرجعی برای این کار باشد. سازمان CFC اصول کلی را درباره حمایت از رشد شهرهای مطلوب کودکان و رشد همکاری‌های دیگر، آماده کرد. قبل از ۲۰۰۰ این شبکه، فرم خاص و هیچ تشکیلات پاسخگو برای ضروریات و کمبودها تا آن زمان نداشت. چنانکه اساس نامه CFC در ۲۰۰۰ به این شرح است:

- تحقیقات میدانی و نوآوری توسط دولت محلی در جهت احقاق حقوق کودکان.
- گسترش یک شبکه بر اساس اطلاعات کودکان در جهت ایجاد شهر ایده‌آل برای آنها.
- حمایت از گسترش نشریات و ترویج و توسعه شهرهای دوستدار کودک در مراکز محلی و جهانی بر اساس معیارها و اساس نامه سازمان ملل متحد جهت توسعه شهرهای دوستدار کودکان جهان [Riggio, 2002: 46].

مشارکت کودکان در تصمیم‌گیری

یکی از بهترین روش‌ها برای دستیابی به محیط‌های ساخته شده دوستدار کودک، این است که کودکان و نوجوانان خود در ساخت و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک مشارکت داده شوند.

بهتر این است که این کار با مشارکت کودکان و نوجوانان در برنامه‌های دولت و جامعه محلی شروع شود تا به تنظیم دستور کاری برای پیشرفت جامعه کمک کند. در کم‌ترین حالت، کودکان و نوجوانان باید در توسعه و طراحی پروژه‌ها و تصمیم‌گیری جامعه شرکت داده شوند.

مهم‌ترین فواید مشارکت کودکان و نوجوانان در توسعه محیط ساخته شده عبارت است از:

- تقویت استنباط و تصمیم‌گیری بزرگسالان در حقیقت تجربه کودکان و نوجوانان.
- برطرف کردن لزوم فرضیات بزرگسالان در مورد اینکه کودکان و نوجوانان چه کسانی هستند، چه نیازهایی دارند و خواسته آنها چیست؟
- به رسمیت شناختن حق کودکان برای مشارکت در برنامه‌های توسعه جامعه به عنوان شهروندان جامعه خود.
- به رسمیت شناختن ارزش مشارکت کودکان و نوجوانان در توسعه جامعه.

پیشینه تحقیق

طی سال‌های اخیر پیرامون شهر دوستدار کودک (CFC) در کشورهای پیشرفته مطالعات و تحقیقات زیادی انجام گرفته است. اولین بار در سال ۲۰۰۷ میلادی «شهر بندیگوآ» در استرالیا از طرف یونیسف به عنوان «شهر دوستدار کودک» و اولین شهری که تمام جنبه‌ها و ویژگی‌های یک شهر دوستدار کودک را از نظر یونیسف به خود اختصاص داده بود، معرفی و به رسمیت شناخته شد در این شهر حقوق کودکان به عنوان اولویت اصلی و اساسی در تمام رویکردها مورد توجه قرار دارد. توجه به مفهوم شهرهای دوستدار کودک در ایران سابقه چندانی ندارد. شاید بتوان گفت اولین توجه جدی به این موضوع پس از زلزله مخرب سال ۱۳۸۲ در بم صورت گرفت به گونه‌ای که سازمان یونیسف با همکاری دیگر نهادها، پروژه شهر دوستدار کودک را با هدف «مشارکت جمعی» کودکان تعریف و آن را هدف‌گذاری کرد. در این پروژه کودکان ۶ تا ۱۳ سال مشارکت داشتند و نظرات خود را با روش‌های مختلف ابراز می‌کردند. همچنین از طرف مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا، «شهر اوز^۳» در استان فارس برای اولین بار به عنوان شهر دوستدار کودک در فروردین ماه سال ۱۳۸۹ انتخاب شد [اسماعیل‌زاده کواکی، ۱۳۹۰: ۱۴۶]. «شبعه»، برای اولین بار در ایران به طور خاص در زمینه مناسب‌سازی فضاهای شهری برای کودکان کتابی تحت عنوان «آماده‌سازی شهر برای کودکان» نمونه موردی تهران در سال ۱۳۸۵ تألیف کرده است که ضمن بررسی نحوه برخورد با کودکان، به نیازهای آنان به عنوان اصلی‌ترین گروه‌های اجتماعی شهر اشاره می‌کند و اینکه شهرها چگونه باید به تأمین نیازهای کودکان بپردازند و کودکان از شهرها چه انتظاراتی دارند.

«دریسکل»، کتابی تحت عنوان «ایجاد شهرهای بهتر با کودکان و جوانان» تألیف کرده که «سعیدی رضوانی» و «مهرنوش توکلی» در سال ۱۳۸۷ آن را ترجمه کرده‌اند. در واقع این کتاب پاسخ مستقیم و تفصیلی به این سؤال است که چه روش‌هایی برای مشارکت جوانان مؤثر است؟ و در این کتاب به چند نمونه از پروژه‌های مشارکت دادن مستقیم کودکان در طراحی فضاهای شهری در نقاط مختلف دنیا اشاره شده است.

آقالطیفی (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای با عنوان «مناسب‌سازی محیط برای خلاقیت کودکان» به بررسی و تبیین نقش محیط در پرورش خلاقیت کودکان و عوامل محیطی مؤثر بر آن

و وضعیت شبکه حمل و نقل در شهر کانبرا بررسی کردند [Tranter & Whitelegg, 1994: 265]. توماس و همکاران طی سال ۲۰۰۶، کیفیت زندگی کودکان را در کوئین ایسلند با تأکید بر مدیریت منطقه‌ای برای جلوگیری از امراض کودکان بررسی و ارائه کردند [Thomas et al., 2006: 508]. بارنت و همکاران، کیفیت تعلق کودکان استرالیا را در محیط‌های شهری مورد بررسی قرار دادند [Barnett et al., 1987: 303].

هیل و ساندفور، اثرات فقر کودکی را در زندگی جنبی کودکان جهت ارائه راهبردهای عمومی بررسی کردند [Hill & Sandfor, 1995: 91].

ولز جنوبی در سال ۲۰۰۹ کتابی تحت عنوان «یک راه عملی خوب برای ایجاد محیط‌های دوستدار کودک» منتشر ساخته که در آن به معرفی چارچوب شاخص‌های شهر دوستدار کودک و بررسی روش‌های عملی مشارکت کودکان و نوجوانان در امور شهری پرداخته است. مراحل مشارکت شامل ۸ گام است همچنین در این کتاب به دنبال جواب دادن به سؤالات زیر بوده‌اند:

- محیط‌های دوستدار کودک چه هستند؟
- چرا به محیط‌های دوستدار کودک نیاز داریم؟
- ضرورت مشارکت کودکان و جوانان در اداره شهر چگونه است؟

سوابق و تجربیات جهانی و ایران نشان می‌دهد؛ تمرکز بر موضوع «شهر دوستدار کودک» (CFC) به طور اخص با ویژگی‌ها و رویکردهای نوینی که در قسمت مبانی نظری و سابقه مطرح شد، موضوع جدیدی برای اعمال و اجرای برنامه‌ریزی‌های مبتنی بر «شهر دوستدار کودک» است. طی دهه اخیر یونیسف^۴ فعالیت‌های متنوعی در این راستا و جهت انتخاب شهرهای برتر («شهر بندیگو» در استرالیا) انجام داده است همچنین از طرف مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا «شهر اوز» در استان فارس برای اولین بار به عنوان شهر دوستدار کودک در سال ۱۳۸۹ انتخاب شده است.

یافته‌های پژوهش

نتایج پژوهش حاضر بر اساس مفهوم «شهر دوستدار کودک» که در راستای نظریه‌های حقوق شهروندی برای کودکان است و از سال‌های ۱۹۹۰ پیگیری می‌شود، در ادامه آمده است. طرح‌های دوستدار کودک در جستجوی مشارکت دادن کودکان جهت شکل دادن به محیط اطرافشان است. در شهر قوچان نیز به دنبال تحقیق این وضعیت، مراحل و گام‌های عملی مشارکت کودکان جهت استخراج، برنامه‌ریزی و تحلیل شهر دوستدار کودک انجام شد. گروه مورد مطالعه در این تحقیق دانش آموزان دبستان ابتدایی دخترانه معراجی شهر قوچان بودند، این دبستان در سال ۱۳۸۹ به عنوان دبستان

پرداخته است. در این راستا با دقت در زندگی روزانه کودک، درک او از محیط بازنمایی می‌شود، سپس با نگاهی جامع، محیط‌هایی مرتبط با کودک را مورد کنکاش قرار داده و در نهایت به ارائه راهکارهایی، هرچند ساده، جهت مناسب‌سازی فضاهای زندگی وی، پرداخته است.

کامل‌نیا و حقیر (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای با عنوان «الگوهای طراحی فضای سبز در شهر دوستدار کودک. نمونه موردی: شهر دوستدار کودک بم» یکی از پروژه‌های تعریف شده در این راستا را پیدا کردن الگوهای طراحی فضای سبز با توجه به دیدگاه‌های بچه‌ها می‌دانند. در این طرح با استفاده از متدولوژی گروه- بحث و روش‌های مشارکتی همچون قصه‌گویی، جداول و پازل‌ها، مدلسازی، نقاشی و ... نظرات بچه‌ها در ارتباط با فضاهای سبز جمع‌آوری و تحلیل شد.

گلاسون و نیل [Gleeson & Niel, 2006] اولین کتاب را در رابطه با شهر دوستدار کودک تحت عنوان «ایجاد شهر دوستدار کودک» تألیف کردند که اساسی‌ترین منبع نیز در این زمینه محسوب می‌شود. در این کتاب به بیان و معرفی شهر دوستدار کودک، شاخص‌ها و عوامل ضروری یک شهر دوستدار کودک پرداخته شده است.

«ریگگیو» در سال ۲۰۰۲، مقاله‌ای درباره شهرهای دوستدار کودک، امکانات، بودجه و مؤسسات قانونی مورد نیاز و اینکه چگونه مفهوم شهر دوستدار کودک گسترش یافته نوشته است و به بررسی اساس‌نامه بنیادی شهرهای دوستدار کودک (CFC) پرداخته، همچنین دلایل ایجاد شهرهای دوستدار کودک و اصول کار و نمونه‌هایی از این شهرها را توضیح داده است. همچنین این موضوع را روشن ساخته که کمیته شهری حقوق کودک، سیستم کاری خود را بر اساس چهار اصل مهم حقوق کودک بنیان نهاده است: ۱. عدم تبعیض ۲. بیشترین علایق کودکان ۳. حقوق زندگی و توسعه حداکثری ۴. احترام به دیدگاه کودکان.

پژوهش‌های مختلف دیگری در ابعاد و زمینه‌های مرتبط با موضوع شهر دوستدار کودک در سطح دنیا انجام شده است، برای مثال، آرتز و همکاران پیرامون فعالیت‌های چندبخشی برای افزایش محیط‌های دوستدار کودک مقاله‌ای ارائه کردند [Aarts et al., 2011: 11-19]. هامپشیر و همکاران نیز به منظور افزایش سلامتی کودکان، راهبردهایی مبتنی بر نقش درمانی عوامل منظر و چشم‌انداز محیطی ارائه کردند [Hampshire et al., 2011: 702-710]. هولت و همکاران در سال ۲۰۰۹ پیرامون فرصت‌هایی که کودکان جهت انجام فعالیت‌های فیزیکی در سطح محلات شهری پیدا می‌کنند و منجر به افزایش سلامتی آنها می‌شود پژوهشی انجام دادند [Holt et al., 2009: 1022]. «ترانتر و ویتلک»، رفتار حرکت و گردش کودکان را بر اساس سبک و شیوه زندگی

تصویر ۱. توجه کودکان در مورد شهر دوستدار کودک در محل کانون پرورش فکری کودکان قوچان. مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰.

Fig1. Justification of children in the "Child-Friendly City" (CFC) at the center of Intellectual Development of Children Quchan. Source: Authors, 2011.

تصویر ۲. کودکان در حال طراحی محیط دلخواه خودشان، در محل کانون پرورش فکری کودکان قوچان. مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰.

Fig2. The children design their own environment, at the Center for Intellectual Development of Children Quchan. Source: Authors, 2011.

۱۷ سال بسازم. خیابان‌هایی به نام میوه‌ها و خانه‌های همان کوچه هم به شکل همان میوه‌ها بسازم البته خانه‌ها جادارتر باشند.

در راستای به دست آوردن اطلاعات مورد نظر و با توجه به اینکه بسیاری از روش‌های مشارکتی سنتی کارایی لازم را برای به دست آوردن اطلاعات از مخاطبان و به ویژه کودکان ندارند، در این پروژه از روش‌های مشارکتی مختلفی استفاده شد از جمله: نقاشی کردن، پرسشنامه و گفتگوی مستقیم با کودکان.

نقاشی کردن از متداول‌ترین روش‌ها برای شرکت دادن بچه‌ها در فرایند طراحی مشارکتی شهر دوستدار کودک بود. از آنجا که بیشتر کودکان به نقاشی کردن علاقه داشتند و آن را محل مناسبی برای خواست‌ها و آرزوهای خود می‌دانند، نقاشی کردن را شاید بتوان یکی از ابتدایی‌ترین روش‌های مشارکت کودکان قلمداد کرد. در این روش از بچه‌ها خواسته

برتر از نظر رتبه علمی در سطح شهرستان برگزیده شده است. از آنجا که استخراج داده‌ها و اطلاعات علمی جهت برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک روش‌های مختلف دارد و کودکانی که بیشتر در مسیر آموزش و موضوع هستند بیشتر می‌توانند به طور مؤثر نتایج تحقیق را علمی‌تر و عینی‌تر کنند بر این اساس، مراحل و گام‌های مشارکت کودکان در تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک قوچان ارایه می‌شود.

مراحل عملی مشارکت کودکان

در اینجا فرایند شش مرحله‌ای این پژوهش آورده شده است: گام اول: در این مرحله محققان باید نسبت به موضوع بحث به روز باشند به همین سبب پژوهشگران در این گام، کتاب‌ها و مقالات متعددی در مورد شهرهای دوستدار کودک، مشورت و مشارکت کودکان مطالعه کردند.

گام دوم: در این مرحله پژوهشگران با مدیر دبستان ابتدایی دخترانه معراجی شهر قوچان هماهنگ شدند و تاریخ مشاوره‌ای را مشخص کردند، سپس تمام تدارکات لازم را برای این کار در محل کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان قوچان فراهم شد (تصویر ۱).

گام سوم: در این گام تصاویر و نقشه‌هایی از شهر قوچان به کودکان نشان داده شد، تا مطمئن شوند که کودکان، فضایی که در مورد آن صحبت می‌شود را می‌شناسند. گروه را نزدیک و دوستانه نگه داشتند. پرسشنامه‌ای را طراحی کردند و از آنها خواسته شد نظراتشان را در مورد وضعیت محیط محله خودشان بنویسند. این کار منجر به یک رابطه دوستانه‌تر شد و اعتماد آنها جهت اجرای عملیات بیشتر جلب شد. سپس کودکان بر اساس سنین همسان دور میزها، به گروه‌های کوچکتر تقسیم شدند و از آنها خواسته شد، تا آنچه را که دوست دارند انجام دهند و نقاشی بکشند، بنویسند و بگویند (تصویر ۲). همیشه به دنبال جزئیات چیزی باشید که کودک برای شما نقاشی کرده است. تصور نکنید شما چیزی را که آنها کشیده‌اند، درک می‌کنید. مطمئن شوید مشکلی را که کودک با شما در میان می‌گذارد را می‌فهمید.

گام چهارم: در این مرحله باید اظهار نظر کودکان مورد بررسی قرار داده شود، سپس نتیجه فعالیت‌های انجام شده طرح کودکان را برای گروه طراحی خلاصه کرد.

گام پنجم: در این گام باید اطمینان حاصل کرد که طرح شامل تمامی فعالیت‌های درخواستی کودکان باشد.

گام ششم: اظهار نظر کودکان در مورد طرح.

مجدداً نظرات گروهی که با آنها در مورد طراحی مشورت شد، مورد سنجش قرار گرفت. اظهار نظر یک کودک ۱۱ ساله پیرامون شهر مورد دلخواهش در قسمت زیر آمده است: دلم می‌خواهد یک شهر جدا فقط مخصوص بچه‌های ۷ تا

تصویر ۳. طراحی شهر مورد نظر کودکان، مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰.

Fig3. The design of children's. Source: Authors, 2011.

تصویر ۴. شهر مورد نظر کودکان. مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۰.

Fig4. The city's children, Source: Authors, 2011.

دلیل این کار دانستند و ۲۰ درصد هم مردم آزاری و ترس از مزاحمت‌های مردمی را مطرح کردند. در زمینه نحوه مدرسه رفتن کودکان (تردد در مسیر مدرسه)، حاصل اظهارات به این صورت است؛ با وجود اینکه ۴۸ درصد اظهار داشتند که فاصله خانه تا مدرسه‌شان کمتر از ۱۰ دقیقه است و ۴۰ درصد هم این مسافت را ۱۰ تا ۲۰ دقیقه عنوان کردند، اما تنها ۳۲ درصد با پای پیاده به مدرسه می‌روند و ۴۴ درصد هم با سرویس ویژه این مسافت را طی می‌کنند. این موضوعی بسیار نگران‌کننده محسوب می‌شود، چرا که کودکان و والدین ترجیح می‌دهند فرزندانشان به جای پیاده‌روی با سرویس‌های ویژه یا وسایل نقلیه شخصی به مدرسه بروند؟ همچنین در مورد سؤالی که پرسیده شده بود اگر می‌توانستید در محل زندگی‌تان تغییراتی ایجاد کنید چه کار می‌کردید؟ ۶۴ درصد معتقد بودند تعداد زیادی درخت و فضای سبز و وسایل بازی مخصوص کودکان در محله

می‌شود آنچه را که در تصور خود راجع به موضوع دارند نقاشی کنند و پس از آن نقاشی‌ها تحلیل می‌شود تا به موضوعات مورد نظر دست یافته شود.

پرسشنامه هم به عنوان یکی از متداول‌ترین روش‌های مشارکتی نیز در این طرح مورد استفاده قرار گرفت. برای نمونه مورد مطالعه شهر قوچان پرسشنامه‌هایی تنظیم و در اختیار کودکان قرار گرفت. این پرسشنامه‌ها به سؤالاتی در حوزه‌های مختلف می‌پرداخت و از بچه‌ها خواسته شد تا به آنها پاسخ دهند.

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل نقاشی‌های کودکان، نتایج زیر قابل برداشت است:

از آنجایی که از کودکان خواسته شده بود مکان‌هایی را که از نظر آنان مهم هستند و دوست دارند را نقاشی کنند، بیشتر کودکان در نقاشی‌هایشان شهری را طراحی کردند که بدون آلودگی و فضای سبز و فضای بازی در سطح محله به اندازه کافی در اختیارشان باشد. همچنین بیشتر کودکان محیط‌های امن و بی‌خطر را در نقاشی‌هایشان آورده بودند که حاکی از ناامن بودن محیط‌های کنونی محل زندگی آنها بوده است. همان طور که در تصویر ۳ ملاحظه می‌شود، شهری بدون سر و صدا و آلودگی مد نظر است.

در تصویر ۴، کودک ۱۱ ساله الگوی شهری را طراحی کرده است که در این شهر یک مکان ویژه برای احداث سینمای مخصوص کودکان قرار داده است که در سینمای مذکور فیلم‌هایی پخش شوند که خود کودکان تهیه کرده باشند و بازیگرانشان نیز از خود کودکان استفاده شده باشد. با توجه به شرایط شهر قوچان که حتی سینما برای بزرگسالان نیز وجود ندارد، احداث حداقل یک مکان ویژه فرهنگی که در آن فیلم و موسیقی مخصوص کودکان در آن مرکز به نمایش گذاشته شود شدیداً احساس می‌شود. همچنین در این نقاشی مکان تفریحی در داخل مراکز خرید در نظر گرفته شده بر ای زمانی که والدین کودکان مشغول خرید هستند کودکان هم در این مدت به بازی و سرگرمی مشغول شوند.

با توجه به نتایج به دست آمده از پرسشنامه‌ها، ۳۶ درصد از کودکان تمایل دارند تعطیلات آخر هفته خود را در خانه بمانند و ۲۴ درصد هم مایل بودند به دیدار دوستانشان بروند و تنها ۱۶ درصد مایل بودن تعطیلات را به پارک بروند. با توجه به صحبت‌هایی که با کودکان انجام شد، آنها اظهار داشتند به دلیل دوری و نامناسب بودن پارک‌ها و ناامن بودن خیابان‌ها به سبب خطر ناشی از تصادف، ترجیح می‌دهند تعطیلات را در خانه بمانند. با توجه به یافته‌های پژوهش، ۶۴ درصد کودکان اظهار داشتند که در زمان بازی و پیاده‌روی در محل زندگی‌شان احساس امنیت ندارند، از این تعداد ۲۸ درصد کمبود امنیت به سبب تردد وسایل نقلیه در سطح محلات را

خود ایجاد می‌کردند. همچنین ۳۲ درصد کودکان معتقد بودند ایجاد پارک محله و اهمیت دادن نظرات کودکان در تغییرات محله زندگی آنها، مهم‌ترین موضوعی است که باید در محله آنها مورد توجه قرار گیرد و ۲۴ درصد هم بهبود وضعیت مدارس را مطرح کرده‌اند.

هنگام بررسی و تحلیل نتایج حاصل شده، ابعاد و زمینه‌های گسترده‌تری مشخص می‌شود، به طور یقین این وضعیت زمانی می‌تواند برای برنامه‌ریزان و مدیران امور شهری

عینی‌تر، عملیاتی‌تر و اجرایی شود که ضوابط، قوانین و دستورالعمل‌های راهبردی و اجرایی هر چه بیشتر و زودتر در شهرهای ایران و به ویژه شهر قوچان مهیا و فراهم شود. در این جهت هنوز نیاز به فعالیت علمی و اجرایی بیشتر است زیرا حصول به اهداف «شهر دوستدار کودک»، آرمان بسیاری از شهرهای دنیا می‌تواند باشد، در حالی که هنوز تعداد اندکی از شهرهای دنیا به شاخصهای آن نزدیک شده‌اند. بر اساس نتایج ارایه شده و مقایسه تحلیل وضعیت‌ها، شهر قوچان در گام‌های نخستین «شهر دوستدار کودک» پیش می‌رود.

نتیجه‌گیری

سوابق و تجربیات جهانی و ایران نشان می‌دهد؛ تمرکز بر موضوع «شهر دوستدار کودک» (CFC) به طور اخص با ویژگی‌ها و رویکردهای نوینی که در قسمت مبانی نظری و سابقه مطرح شد، موضوع جدیدی برای اعمال و اجرای برنامه‌ریزی‌های مبتنی بر «شهر دوستدار کودک» است. اولین بار در سال ۲۰۰۷ میلادی «شهر بندیگو» در استرالیا از طرف یونیسف به عنوان «شهر دوستدار کودک» و اولین شهری که تمام جنبه‌ها و ویژگی‌های یک شهر دوستدار کودک را از نظر یونیسف به خود اختصاص داده بود، معرفی و به رسمیت شناخته شد. در این شهر حقوق کودکان به عنوان اولویت اصلی و اساسی در تمام رویکردها مورد توجه قرار دارد. «شهر اوز» در استان فارس برای اولین بار در ایران، به عنوان «شهر دوستدار کودک» در فروردین ۱۳۸۹ از طرف مؤسسه پژوهشی کودکان انتخاب شده است. از نظر زمانی حدود یک دهه از گسترش اصطلاح «شهر دوستدار کودک» (CFC) می‌گذرد، از این رو، هنوز پژوهش‌های بیشتری جهت تحقق «شهر دوستدار کودک» نیاز است.

مطالعات نشان می‌دهد؛ اگرچه سازمان‌های مرتبط با موضوع در سطوح جهانی (همانند یونیسف) و در سطح ایران (همانند کانون پرورش فکری کودکان) فعالیت‌هایی مرتبط با «شهر دوستدار کودک» داشته‌اند که محرک مثبتی جهت گسترش اهداف و ایده‌های شهر دوستدار کودک بوده است، اما در ایران، به طور جامع یک برنامه عمل مشخص، برای اجرا و تحقق عینی «شهر دوستدار کودک» در سطح شهرها و به ویژه شهر قوچان توسط سازمان‌های مؤثر (شهرداری‌ها) عملیاتی نشده است. از این جهت می‌توان گفت در عمل، شهرهای ایران و به ویژه شهر قوچان گام‌های نخستین را در این عرصه طی می‌کنند.

نتایج مطالعه موردی در شهر قوچان با توجه به موارد بالا (جدید بودن موضوع، پایین بودن سطوح عملیاتی و اجرایی «شهر دوستدار کودک» توسط سازمان‌های تأثیرگذار همانند شهرداری قوچان) نشان داد که کودکان شهر با مجموعه‌ای از خواسته‌ها و نیازهای خاص خود مواجه هستند و دلایل مختلف ورود آنها به این پروژه را مشکل می‌کرد زیرا شرایط محیطی شهر قوچان این امکان را برای اجرای طرح‌های توجیهی و اجرایی توسط سازمان‌ها فراهم نکرده بود، لذا استفاده از مشارکت کودکان در طراحی کار چندان ساده‌ای به نظر نمی‌رسد و ممکن است از نظرات آنها به یک جمع‌بندی در راستای دستیابی به شاخص‌های طراحی و برنامه‌ریزی نایل نشد. برای همین منظور تمرکز بر بررسی وضعیت‌های آگاه‌تر بر موضوع صورت گرفت. نمونه موردی طراحی و برنامه‌ریزی شهر دوستدار و دلخواه کودک قوچان نشان می‌دهد که نظرات کودکان در حوزه‌های مختلف قابل بررسی است؛ بیشتر کودکان در نقاشی‌هایشان شهری با فضای سبز و فضای بازی مناسب در سطح محله و بدون آلودگی را طراحی کرده‌اند، همچنین بیشتر کودکان محیط‌های امن و بی‌خطر را در نقاشی‌هایشان آورده بودند که حاکی از ناامن بودن محیط‌های کنونی محل زندگی آنها دارد. همچنین، الگوی شهری را طراحی کرده‌اند که در این شهر یک مکان ویژه برای احداث سینمای مخصوص کودکان قرار داده شود و در آن فیلم‌هایی پخش شوند که خود کودکان تهیه کرده باشند. با توجه به نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، تنها ۳۲ درصد با پای پیاده به مدرسه می‌روند، ۴۴ درصد با سرویس ویژه و بقیه با وسایل نقلیه شخصی این مسافت را طی می‌کنند که این موضوعی بسیار نگران‌کننده محسوب می‌شود. چرا که کودکان و به خصوص والدین ترجیح می‌دهند فرزندانشان به جای پیاده‌روی با سرویس‌های ویژه یا وسایل نقلیه شخصی به مدرسه بروند. نتایج حاصل از وضعیت شهر قوچان، ابعاد و زمینه‌های گسترده‌تری از موضوع را مشخص و آشکار می‌کند که خود نشان‌دهنده ضرورت توجه به موضوع و انجام پروژه‌های علمی و اجرایی پیرامون «شهر دوستدار کودک» است.

توجه به شاخص‌های «شهر دوستدار کودک» در ارتباط با محیط‌های دوستدار کودک به ویژه در پروژه‌هایی که با اهداف مشارکت

کودکان و توجه به نیازها و خواست‌های آنها همگام است می‌تواند علاوه بر فراهم‌آوردن محیطی منطبق بر خواسته‌های کودکان، با ایجاد فرصت مشارکت به بچه‌ها و تخصیص نقش اجتماعی به آنها موجب افزایش آگاهی‌های اجتماعی و توسعه مشارکت واقعی و خلاق در جامعه باشد. در این راستا، «شهرداری قوچان» می‌بایست هرچه بیشتر مسیر اجرایی و عملیاتی «شهر دوستدار کودک» را با تأکید بر همکاری بین‌سازمانی (بین‌بخشی) و افزایش مشارکت شهروندان و به ویژه کودکان تحقق بخشد.

پی‌نوشت‌ها

۱. Child-Friendly City = CFC / ۲. Bendigo / ۳. Evaz / ۴. www.childfriendlycities.org (سایت یونیسیف، پیرامون شهر دوستدار کودک)

فهرست منابع

- آقا لطیفی، آزاده. ۱۳۸۷. مناسب‌سازی محیط برای خلاقیت کودکان، مجموعه مقالات کنفرانس ملی خلاقیت‌شناسی، تهران : پژوهشکده علوم خلاقیت‌شناسی.
- اسماعیل‌زاده کواکی، علی. ۱۳۹۰. بررسی و تحلیل شاخص‌های شهر دوستدار کودک. مطالعه موردی قوچان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. زابل : دانشگاه زابل.
- توسلی، محمود. و بنیادی، ناصر. ۱۳۶۹. طراحی فضاهای شهری. تهران : مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- دریسکل، دیوید. ۱۳۸۷. ایجاد شهرهای بهتر با کودکان و نوجوانان. ت : مهرنوش توکلی، نوید سعیدی رضوانی. تهران : دیپاچه.
- شیعه، اسماعیل. ۱۳۸۵. آماده‌سازی شهر برای کودکان، نمونه موردی : تهران. تهران : مؤسسه نشر شهر.
- صدوقیان‌زاده، مینوش. ۱۳۷۴. بلند مرتبه‌سازی و فضای شهری : رهنمودهایی برای ساماندهی بلندمرتبه‌سازی. تهران : مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور.
- کامل‌نیا، حامد. و حقیر، سعید. ۱۳۸۸. الگوهای طراحی فضای سبز در شهر دوستدار کودک (نمونه موردی : شهر دوستدار کودک بم)، فصلنامه باغ نظر ۶ (۱۲) : ۷۷-۸۸.

Reference list

- Aarts, M. J., Jeurissen Milou, P.J., Van Oers Hans, A.M., Schuit, A. J., Van de Goo Ien, A.M. (2011). Multi-sector policy action to create activity-friendly environments for children: A multiple-case study. *Journal of Health Policy*, (101) : 11-19. Available from : [http://www.healthpolicyjrnl.com/article/S0168-8510\(10\)00272-1/fulltext](http://www.healthpolicyjrnl.com/article/S0168-8510(10)00272-1/fulltext).
- Agha Latifi, A. (2008). Monaseb sazi-e mohit baray-e khalaghiat-e kudakan [Appropriate environment for children's creativity]. Proceedings of the First Iranian Creatology and Innovation Conference held in Tehran. Conducted by Institute of creativity. Tehran: Institute of creativity.
- Barnett, B., Blignault, I., Holmes, S., Payne, A., Parker, G. (1987). Quality of Attachment in a Sample of 1 Year Old Australian Children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* (26) : 303-307.
- Dryskl, D. (2007). *Creating Better Cities with Children and Adolescents*. Translation to Farsi by Tavakoli, M. and Rezvani, N. S. Tehran: Dipacheh Press.
- Esmaeilzadeh Kavaki, A. (2011). Analysis of the indicators of child-friendly city (CFC), Case study Quchan city. Unpublished MA thesis in Geography and Urban Planning course. Zabol : University of Zabol.
- Greeson, B., Sipe, N. (2006). *Creating child friendly cities*. London : Taylor & Francis.
- Hampshire Kate, R., Porter, G., Asiedu, O. S., Tanle, A. and Aban, A., (2011). Out of the reach of children? Young people's health-seeking practices and agency in Africa's newly-emerging therapeutic landscapes. *Journal of Social Science & Medicine* (73) : 702-710.
- Hill Martha, S., Sandfor, J. R. (1995). Effects of childhood poverty on productivity later in life: Implications for public policy. *Journal of Children and Youth Services Review* (17) : 91-126.
- Holt Nicholas, L., Cunningham, C. T., Sehn, Z. L., Spence, J. C., Newton Amanda, S., Bal Geoff, D.C. (2009). Neighborhood physical activity opportunities for inner-city children and youth. *Journal of Health & Place* (15) : 1022-1028.
- Kamelniya, H, Haghiri, S. (2009). Olghay-e tarrahi-e fazay-e sabz dar shahr-e dustdar-e kudak [Landscape design patterns in child-friendly city (Case study: child-friendly city of Bam city)]. *Journal of Bagh-I- Nazar*, 6(12) : 77-88.
- Moeeis, R. (1968). *Urban Sociology*. New York : George Allen & Unwin.
- NSW Commission for Children and Young People. (2009). Built 4 KidsN: A good practice guide to creating child-friendly built environments NSW Commission for Children and Young People. Available from : http://www.kids.nsw.gov.au/uploads/documents/Built4Kids_complete.pdf. (Accessed 11 june 2012).
- Riggio, Elina. (2002). Child friendly cities. Good governance in the best interests of the child. *Journal of Environment&Urbanization*. 14 (2) : 45-58.
- SadoghiyanZadeh, M. (1995). *Bolandmartabe Sazi va Fazaye Shahri* [Building Tall (tower) and Urban Space. Tehran : The Center for Urban Studies and Planning, Department of State.
- Shiyeh, E. (2006). *Amade Sazi-e Shahr baraye kudakan* [Prepare the city for children, Case study: Tehran]. Tehran : Nashr-e Shahr.
- Tavassoli, M., Bonyadi, N. (1990). *Tarrahi-e Fazahay-e Shahri* [Design of urban spaces]. Tehran : Iranian Center for Architecture and Urban Studies.
- The Centre for Sustainable Transportation. (2004). *Child friendly transport planning, organization devoted to the promotion of active transportation*. Available from : http://cst.uwinnipeg.ca/documents/Child_friendly.pdf. (Accessed 11 june 2012).
- Thomas, C., Mitchell, P., O'Rourke, P., Wainwright, C. (2006). Quality-of-life in children and adolescents with cystic fibrosis managed in both regional outreach and cystic fibrosis center settings in Queensland. *Journal of Pediatrics* (148) : 508-516.
- Tranter, P., Whitelegg, J. (1994). Children's travel behaviours in Canberra : car-dependent lifestyles in a low-density city, *Journal of Transport Geography* (2) : 265-273.
- UNICEF. (2002). Poverty and exclusion among urban children, Unicef innocenti research centre, Florence forthcoming. P. 24.

Planning Child-Friendly City (CFC) from children's perspective (Case study: Quchan)

Akbar Kiani*

Ali Esmailzadeh Kavaki**

Abstract

The present article studies researches conducted over the field of child friendly cities, especially in Europe, from 1980 onwards. Those researches are mostly about the allocation of the right of citizenship to children and satisfying their needs. The Child-Friendly City (CFC) is today on top of agenda of decision makers over urban affairs. This is particularly important when considering that the world's population of children in urban areas of developing countries is on the rise. The present article specifically tries to study the chances of children to have a share in making their own environment and highlights their ideas on that front. What further increases the significance of this is the fact that the CFC project is mainly about creating opportunities for children in order to shape or change the environment around them.

In recent years, many studies have been carried out in developed countries about CFC. For the first time in 2007, UNICEF identified Bendigo in Australia as the first city in which the CFC project was successfully implemented. Bendigo was in fact identified as a city in which children's rights had been catered for as an important priority in urban planning issues. In Iran, the issue of protecting children's rights in urban planning is almost a new concept. The first important measure to that effect may have been taken by UNICEF after Bam earthquake in southern Iran. Nevertheless, it was only in 2000 when Evaz city in Fars province was chosen as a CFC project in Iran (Esmailzadeh Kavaki, 2011, 146). Shiyeh for first time in Iran wrote a book entitled "Prepare City for Children" in which the need for considering suitable urban spaces for children was addressed as well as how to deal with children's needs.

The methodology adopted for doing the present research is descriptive and analytical and is also based on library surveys and field studies. The research envisaged group conversation methodology and careful attention was paid to children's ideas about Quchan, a city in northeastern Iran, and their living conditions in the environment around them. Also, a goal group was used to assess the results based on CFC norms. The present article will try to answer the following question: From the viewpoint of children, what should an ideal city look like? This question is based on the assumption that CFC allows children to have a share in designing their ideal city. To find the answer to the above question for the case of Quchan, the researchers tried to use control analysis and group conversation. The researchers also used questionnaires as well as paintings by children and even interviewed them. A goal group was used to obtain more precise descriptions of the expectations of children for an ideal city and those expectations were used to design a CFC model for Quchan.

The participants in the research were 40 children between 9 to 11 years old from Meraji elementary school in Quchan. The children were randomly selected. The first activity was interviewing the children. Also, instead of increasing the number of participants, the researchers tried to assess the results of studies and interviews with a goal group.

The present study shows that Quchan is in the first levels of CFC. Some 64 percent of children believe that so many trees, green space and children's game equipment must be installed in their neighborhoods. As a result, the research revealed that it is necessary to consider children's participation in designing the city environments. Analysis of results also showed that it is necessary for state organizations and municipality to take administrative and operational strategies for the realization of CFC objectives by considering children's expectations of an ideal city structure.

Interestingly, most of the children in their paintings have drawn a neighborhood full of trees and beautiful natural landscape free from any form of air pollution. They also used signs and symbols that portrayed their neighborhoods as a safe area. This may be an indication of a lack of safety for children in areas under study in Quchan. Some children even drew in their paintings of an ideal city a special place for children's cinema to show movies for children. The results of the questionnaires showed that only 32% of children go to school on foot and 46% with school bus or other transport means. The rest showed in their questionnaires that go to school with their parent cars. Nevertheless, they described this as a very disturbing issue because the children prefer going to school with school bus.

Results of the study revealed more dimensions about what needs to be done with regards to implementing a successful CFC model in Quchan. The study also showed that domestic and international organizations like UNICEF and the Center for Intellectual Development of Children of Iran can play a key role in the establishment of a CFC project. Nevertheless, Iran currently lacks any specific action plan for the implementation of a CFC project in cities. In fact, most cities like Quchan are in elementary levels of moving toward CFC ideals.

Keywords

Child-Friendly City (CFC), children's participation, Quchan.

*Ph.D of Geography and Urban Planning, University of Zabol, Zabol, Iran. kianiakbar@gmail.com

** . M.A student of Geography and Urban Planning, University of Zabol Aliesmaeilzade9@gmail.com